

Nr 158.

Av herr **Lindhagen**, om erkännande av samvetspolitikens företrädare framför intressepolitiken m. m.

Nyligen en kall vinterdag inspekterade fyra välklädda personer bostadsförhållandena på en av huvudstadens utarrenderade lantegendomar. Rönen växlade. Bostäderna i ett nybyggt hus voro jämförelsevis goda samt väl hållna. I de gamla byggnaderna åter möttes vi av otroliga förhållanden, särskilt i fyra lägenheter. Ända till nio personer sammanförda i det enda rum, åtminstone om natten, där en draglig värme ansågs kunna upprätthållas. Golven obeskrivliga. Väggarna söndertrasade och smutsiga som efter ett bombardemang. Taket nedsölat. De uslaste paltor i sänganordningarna och kläderna. Bohaget fattigt och ramponerat på alla sätt. Luften förpestad. Ibland ingen annan bekvämlighetsinrättning än öppna skogen. I allt detta elände krälade, i tre fall, vanvårdade barn kring en utsläpad moder. Det enda normala var katten, som fin och prydlig syntes oberörd av förhållandena.

En kall vinterdag i intressepolitikens tidevarv.

Varför tager samhället icke hand om dessa människor, tvättar och badar dem, ger dem rena kläder, en ordentlig bostad och ett tillräckligt levebröd. Man säger måhända, att där eländet är så stort, beror det oftast på egen vanskötsel. Detta är icke en tillräcklig ursäkt. Barnen ha i varje fall intet förskyllt och vanskötseln kommer väl i de flesta fall från olyckliga uppväxtförhållanden. Ett är dock visst. Så länge ett sådant tillstånd får äga rum, kan det icke bliva någon fred ibland människorna.

Hur utlösningen av orättvisorna och lidandena i världen skall ske, det beror av oss. Mången skrämmar oss med kaos, men det kan ligga en utväg även i detta. Ingen vill kaos. Var och en, som kommer med sin utväg, vill just undvika det. Men det kan hända, att med den nuvarande politiken förintelsen inträffar i alla fall, trots våra gemensamma bemödanden. Ja, det skulle som sagt måhända i hopplösa ögonblick rent av kunna sägas, att under det nuvarande tillståndet kaos

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 3 saml. 49 häft. (Nr 158.)

kanske är den enda utvägen på grund av människornas obenägenhet för en god vilja. Legenderna omtalar, att vi tidigare haft en syndaflojd, som kom över människosläktet för dess oförbätterlighets skull. Genom kaos bli vi äntligen bröder. Då upphöra alla möjligheter till lönesförhöjningar, konkurrens och slagsmål om ägodelarna. Frysande, svältande, döende få människorna i gemen söka börja om igen ifrån början och göra det bättre. Det är dock icke alldeles säkert, att de ens därigenom skola lyckas. När de kommit på benen igen och det börjat arta sig för dem, begynner kanske samma dans som förut, om olyckorna ej förmått omdana deras vilja och göra den god.

Det bör icke kunna förbises, att det emellertid gives också en annan väg, som på ett smärtfritt och bestående sätt skulle leda till befrielse. Då nu inflytelserika personer överallt och vid alla tillfällen påstå, att kristendomen är den högsta förkunnelsen, borde det kunna vara rent av opportunt erinra om, att det tydligen behöves någon kristendom även i praktiken. Denna skulle, så tillämplig, kunna göra det. En dylik förväntan grusas dock obönhörligt av intressepolitiken.

Den främsta politiska uppgiften för oss alla måste således vara, så vitt jag förstår, att förbättra våra karaktärer. En framställning därom kan till en början knappast bli något annat än en påminnelse för oss om behovet. Men även erinringarna hava sitt berättigande. De innefatta ett begynnande och ett anslag där till gjordes senast vid förra riksdagen (särskilt motionen nr 188 i första kammaren).

Till detta måste vi oavlatligt återkomma. Denna gång tillåter jag mig för min del framlägga till begrundande några tankar av de gamle om principerna för *en mänsklig politik eller samvetspolitiken* och erinrar därvid, att *denna politiks vägledningar måste vara desamma som individernas*. Sedan skall med *stickprov ur verkligheten* belysas utvägarna och de önskliga tillämpningarna av densamma i nutidens dagsrågor.

Gamla sanningar om en mänsklig politik — samvetspolitiken.

Ett politiskt
program av
Kongfutse
(Confucius).

Den stora kunskapens princip består i att belysa den lysande dygden, i att förnya folket, i att bli bestående i den högsta förträffligheten. Den, som vet att bli bestående, kan nå sitt mål, den målmedvetne kan förbli orörlig, den orörlige lugn. Med lugnet följer moget överbäggande, genom överbäggande ernås målet. Varje ting har sin rot och sina grenar, varje gärning sitt slut och sin grund. Den,

som vet vad som är först och vad som är sist, står nära den stora principen.

De gamle, som önskade belysa den lysande dygden i riket, *började med att rätt styra staten*; för att rätt kunna styra staten lagade de först, att god ordning härskade i deras familjer. För att åvägabringa den goda ordning kultiverade de först sina egna personer. För att kultivera sina egna personer rättställde de först sina hjärtan, för att rättställa sina hjärtan lade de sig vinn om sannfärdighet i sina tankar, för att bli sannfärdiga i sina tankar gjorde de allt för att fullkomna sitt vetande.

Att fullkomna sitt vetande består i att gå till grunden av ting n, genom att gå till grunden av tingen blir ens vetande fulländat, är vetandet fulländat, bli tankarna sannfärdiga. Äro tankarna sannfärdiga, då följer hjärtats rättställande, med hjärtats rättställande följer personens kultivering. Med kultiveringen av personen följer god ordning inom familjen, med god ordning inom familjen ett rätt styrande av staten, med ett rätt styrande av staten följer ostörd fred för riket.

Från himlens son till folket *betraktade alla personens kultivering som roten* (till allt annat). *Vårdslösa roten och ändå ordna grenarna, det är omöjligt*: och det kan ej förekomma, att man kan ringakta den aktuingsvärde och tvärtom.

Alla medel att i detta livet uppnå oförgänglig vinning hava icke värdet av en sextondel av välviljan, hjärtats utlösning. Välviljan, hjärtats utlösning, upptager dem uti sig samt lyser och glänser och strålar. Och liksom all stjärnljusets glans icke har värdet av en sextondel av månljusets, utan månljusets upptager den uti sig samt lyser och glänser och strålar, så hava även alla medel i detta livet att uppnå ovansklig vinning icke värdet av en sextondel av välviljan, hjärtats utlösning. Välviljan, hjärtats utlösning, upptager dem uti sig samt lyser och glänser och strålar. Och liksom i regntidens sista månad, om hösten, solen uppgående på den klara, molufria himlen fördriver allt mörker i luft- rummet samt lyser och glänser och strålar, så hava alla medel i detta liv att uppnå oförgänglig vinning icke värdet av en sextondel av välviljan, hjärtats utlösning. Välviljan, hjärtats utlösning, upptager dem uti sig och lyser och glänser och strålar. Och likasom nattetid uti den arla morgontimmen morgonstjärnan lyser och glänser och strålar, så hava alla medel i detta liv att uppnå ovansklig vinning icke värdet av en sextondel av välviljan, hjärtats utlösning. — —

En giver morgon, middagstid och afton en gåva av ända till hundra krukor mat, och en annan fostrar morgon, middagstid och afton,

Välviljan av
Gotama
Buddha.

även blott ett ögonblick, välvilja i sitt hjärta, denne andre har därav en större nytta. Därför bören I förkunna detta: välviljan, hjärtats utlösning, vilja vi fostra, stegra, befordra, tillägna oss, utöva, vinna, rätt använda.

Makt och
förmåga av
Lao-tse.

Det finns ett väsen, ofattbart och fullkomligt, som blev till före himmel och jord, stilla och översinnligt, skilt från allt annat och oföränderligt, det sträcker sig överallt, men löper aldrig någon fara. Det kan betraktas som *alltings moder*. Jag känner ej dess namn, därför betecknar jag det med ordet tao. Jag vill göra ännu ett försök att nämna det och kallar det: det stora. Namnet »det stora» innebär, att det är obegränsat; att det är obegränsat innebär, att det är oändligt, men såsom oändligt återvänder det alltid till sig självt.

Skulle jag helt oförmodat bliva uppmärksammas och ombetrodd att *styra i enlighet med tao, skulle jag mest frukta att själv framträda* på något sätt. Det stora tao är den rätta och fullkomligt jämna vägen, men människorna tycka om sidostigarna.

Människan är vid sin födelse mjuk och späd, vid sin död åter fast och stark. I naturen äro träd och örter i sin tidiga växt mjuka och spröda, vid sin död åter torra och hårda. Sålunda stå fasthet och styrka i nära samband med döden, mjukhet och spädhet åter med livet. *Därför segrar aldrig någon genom det råa vålets makt.* Ett träd, som är kraftigt, inbjuder till fällning. Det starka och det stora hava sin plats nedantill, det späda och spröda sin ovanpå. —

Det mjukaste ting i världen rusar emot och krossar det hårdaste. Det som saknar fast substans tränger in, där inga springor finnas.

Verka, som verkade du icke, arbeta, som arbetade du icke, smaka, som smakade du icke. *Betrakta det lilla som stort, det knappa som mycket; hämnas oförrätter med goda gärningar; förekom det svåra, medan det är lätt; gör det stora, medan det är obetydligt och litet; ty allt svårt i världen är i sin första begynnelse lätt, och allt stort i världen är i sin första begynnelse litet.* Den vise *söker därför aldrig giva sig sken av att utföra stordåd*, och just på grund därav utträttar han de största ting.

Den som lättvindigt gör löften, lägger sig ej vinn om att hålla dem. Den som betraktar allt såsom lätt, skall finna allt svårt. Därför synes den vise betrakta allt som svårt, och på grund därav möter han aldrig några svårigheter.

Den vise framhåller ej sin egen person och blir därför bemärkt. Han hävdar icke sin rätt och vinner därför erkännande. Han är fri

från självberöm, och därför uppmärksammas hans förtjänster. Han lider ej av fåfänga och stiger därför i inflytande. Han inlåter sig ej i avundsjuk ävlan, och därför kan ingen i hela världen tävla med honom. De gamles ordstäv:

»Att sig själv som bristfull känna
Det är vägen till fullkomning»

är därför ingalunda ett tomt ord. *Allt verkligt fullkomnande består sålunda däri, att man återvänder till ödmjukheten.*

Den som söker efter att själv vara något, blir aldrig bemärkt. Den som hävdar sin rätt, vinner aldrig erkännande. Den som berömmar sig själv, får aldrig sina förtjänster uppmärksammade. Den som är fåfäng, stiger ej i inflytande.

Från taos synpunkt är en sådan lik matrester eller bölder, som ju alla torde avsky. Den som äger tao, inlåter sig därför aldrig med en sådan.

Skulle någon önska komma i besittning av riket och tror sig kunna åstadkomma det genom eget görande, kommer han enligt min mening att misslyckas. Riket hör under den översinnliga världen och kan ej vinnas genom eget görande. *Skulle någon genom eget görande vinna riket, skulle han fördärva det. Skulle någon söka fusthålla det såsom rov, skulle han förlora det.*

De, som i enlighet med tao vilja bistå en regent, må ej söka vinna välde genom vapenmakt. Sådant får sin vedergällning.

Törnen, tistlar växa ymnigt
På arméers lägerplatser
Uti stora härars fotspår
Hungersår beständigt följa.

Vapnen må vara aldrig så vackra, de äro dock olycksbådande ting, hatade, jag vågar säga det, av alla. Därför vägra de, som äga tao, att bruka dem.

Vapnen äro olycksbådande, de äro ej den vises verktyg. Endast i yttersta nödfall använder han dem. Lugn och stillhet skattas av honom högst. Seger genom vapenmakt är för honom något oskönt. De som göra sådant till skönt, finna sin glädje i att döda människor. Men den som har sin glädje i att döda människor, bör ej få ha något inflytande på riksstyrelsen.

Uppriktigt tal är icke behagligt. Behagligt tal är icke uppriktigt. *Den gode inlåter sig ej i ordstrider; den som inlåter sig i ordstrider är ej god. De som äga den sanna insikten höra ej till de högt lärde; de som äro högt lärde sakna den sanna insikten.*

Den vise lägger ej i hög för sig själv. Ju mer han lever för andra, desto större framgång har han själv. Ju mer han giver åt andra, desto mer har han själv. *Himmels väg är att alltid gagna, aldrig skada.* Den vises väg är verksamhet, men utan avundsjuk ävlan.

De trettio hjulekrarna förenas i en nav; men det är på dennas ihållighet, som kärrans brukbarhet beror. Lera formas till kärl; men dennas ihållighet bestämmer dess nytta. Dörrar och fönster luggas upp för att göra ett rum beboeligt, men det är just på ihålligheten allt beror. *Därför är den materiella substansen av tingen nyttig, men det icke materiella i dem är det, som är fullt användbart.*

Det oförgång-
liga av So-
krates.

Slutorden till
hans domare.

Det som har hänt mig synes mig vara något gott, och omöjliggen kunna vi hava rätt, om vi tro att döden är något ont. Att detta är sant, därpå har jag fått ett bevis. Ty det är nödvändigt, att det vanliga tecknet skulle hava visat sig för mig, om jag icke hade gått någonting gott till mötes. — — —

Men även I, domare, bören vara vid gott hopp med avseende på döden och ause detta endast såsom visst, att det för en god människa icke gives något ont varken i livet eller efter döden och att gudarna icke äro liknöjda för en sådan människas angelägenheter. Icke heller mitt öde har av en slump gestaltat sig, utan detta är för mig fullkomligt klart, att det redan nu var bäst för mig att dö och skiljas ifrån jordelivets bekymmer. Det var därför som det vanliga tecknet ingestädes har mött mig, och det är därför, som jag icke vredgas på mina domare och anklagare. Och likväl var det icke i denna avsikt de dömde mig till döden och anklagade mig, utan emedan de trodde, att de därigenom skulle skada mig. Denna deras bevekelsegrund är klandervärd. Men om en enda sak vill jag bedja dem: då mina söner hava växt upp till ynglingar, så hämnens på dem, Atenare, genom att tillfoga dem samma kränkning och samma lidande, som jag har tillfogat eder. *Om I sen dem hava omsorg om penningar och rikedom eller någonting annat främför dygden, om de tro sig vara någonting och ingenting äro, så bannen dem, såsom jag har bannat eder, därför att de icke vinnlägga sig om det, de borde, och tro sig vara någonting, utan att äga något värde.* Om I gören detta, skall både mig själv och mina söner hava vederfarits rättvisa av eder. Men det är redan tid att gå, jag för att dö, I för att leva. Vilkendera av oss går till det bättre, det är fördolt för en var utom för gud.

Nu tror jag att vi kunna uppvisa, att staten skulle få en annan gestalt genom en enda förändring, visserligen icke obetydlig och lätt, men likväl utförbar.

Vilken då?

Jag vill således nu gå löst på det, som vi i det föregående liknade vid den största vägen. Det måste således fram, om vi också skola bliva överspolade med åtlöje och hån alldeles som av en storskrattande våg. Betrakta nu vad jag ämnar säga.

Tala du.

Om icke, sade jag, antingen filosoferna bliva konungar i staten eller de, som nu kallas konungar och makthavande, i sanning och grundligt ägna sig åt filosofien, och båda dessa, makten i staten och filosofien, sammanfalla till ett, och om icke av de olika naturer, som nu uteslutande vända sig till det ena med åidosättande av det andra, de flesta nödvändigt bliva uteslagna, då finnes det, min käre Glaukon, icke någon befrielse från det onda för staterna och, såsom jag tror, icke heller för människosläktet, och förr skall icke heller denna statsförfattning som vi nu hava beskrivit, så vitt det möjligt är, bliva förverkligad och skåda solens ljus. Det är detta, som redan länge har ingivit mig betänkligheter för att tala, då jag ser, huru det till stor del skall stida mot den allmänna föreställningen. Ty det är svårt att inse, att en annan statsinrättning icke kan medföra lyckan varken i det enskilda eller i det allmänna livet.

Du har, min käre Sokrates, sade han nu, härmed utslungat ett sådant ord och ett sådant påstående, att du kan taga för givet, att ganska många och därtill icke obetydliga män skola, så att säga, avkasta manteln och sålunda lottklädda tillgripa det första bästa vapen de påträffa och rusa emot dig i fullt språng för att vinna en härlig seger. Kan du icke med ditt tal slå dessa till åka och undkomma dem, så blir du till straff verkligen tillintetgjord av deras hån. — — —

De (oriktiga) författningar, som jag menar och som även hava särskilda benämningar, äro: den i allmänhet prisade kretensiska och denna här lacedemoniska — (på annat ställe kallad *timokrati* eller *timarki*) —; för det andra den även i andra rummet prisade så kallade *oligarkien*, en författning som lider av många brister; vidare den mot den förra motsatta och ur henne framgående *demokratien* samt slutligen det ädla, från alla de föregående sig skiljande, *tyranniet*, statens fjärde och sista sjukdom. — — —

Vet du nu att det nödvändigt finnes lika många slag av mänskligt

Den riktiga
och de orik-
tiga statsför-
fattningarna.
Erotystycken
ur Staten av
Plato.

sinnelag och karaktär som det finnes slag av statsförfattningar? Eller tror du att statsförfattningarna uppkomma ur eken eller klippan och icke av medborgarnas seder, vilka genom sin tyngd draga med sig och bestämma allt annat?

På intet vis hava de något annat upphov än detta.

Om det nu gives fem slags statsförfattningar, så skall det således även finnas fem slags själstillstånd hos de enskilde.

Sedan tvedräkten således uppstått, draga de två släktena, järn- och kopparsläktet, till penningeförvärv och till besittning av jord, bostäder, guld och silver; de andra båda åter, det gyllene och silversläktet, som icke äro behövande, utan av naturen rika, leda själen till dygden och till den gamla författningen. I det de nu bruka våld och sträva emot varandra, komma de slutligen överens om att fördela jorden och bostäderna *och förvandla dem i enskild egendom.* — — —

Sådana människor skola, liksom de i oligarkierna, hava en stark åtrå efter penningar och i hemlighet sätta det största värde på guld och silver, eftersom de hava egna skattkammare och förvaringsrum, där de gömma det, och omhägnader kring sina boningshus, alldeles som egna nästen, där de med sina kvinnor och vilka andra de behaga kunna njuta och förbruka mycket.

Den där skattkammaren, som den enskilde hade full av guld, bringar en sådan stat i fördärv. Ty först uttänka de för sig själva utgifter och vränga lagarna ditåt, utan att de lyda dem, varken de själva eller deras kvinnor.

Det är sannolikt.

I det vidare den ene ser på den andre och börjar tävla med honom, bliva de snart allesamman så beskaffade.

Naturligtvis.

Från denna början gå de allt längre i förvärvande av penningar, och ju högre värde de sätta på dessa, desto mer sjunker dygden i värde hos dem. Eller förhålla sig icke rikedom och dygd till varandra så, som om de vore lagda i tvenne vågskålar och båda alltid strävande åt motsatt håll?

Jo, alldeles så, sade han. — — —

Således stifta de då en grundlag som bestämmer omfånget av den oligarkiska författningen, i det de stadga en viss summa penningar, större, om färre, mindre, om flere skola hava del i den oligarkiska styrelsen, stadgande på förhand att ingen må erhålla del i styrelsen, vars förmögenhet icke uppgår till det bestämda taxeringsvärdet. — — —

Jo, så är det visserligen. — — —

En sådan stat är nödvändigt icke en, utan två, den ena bestående av fattiga, den andra av rika, vilka bo tillsammans, men alltid stämpla mot varandra.

Så uppstår då, förmodar jag, demokratien, när de fattige, efter vunnen seger, bland det övriga partiet döda somliga och driva andra i landsflykt samt åt alla övriga tillerkänna lika stor andel av borgarrätt och statsförvaltning, varvid i allmänhet ämbetena i staten utdelas genom lottdragning.

Ja på det sättet är demokratien inrättad, antingen hon framtvingas med vapenmakt eller hon uppkommer därigenom att det andra partiet av fruktan drager sig tillbaka.

På vad sätt, fortfar jag, leva nu dessa och huru är en sådan statsförfattning för övrigt beskaffad? Ty uppenbarligen skall en demokratisk man visa sig hava samma beskaffenhet.

Det är tydligt.

Icke sant, först och främst äro de fria och i denna stat råder fullkomlig frihet i ord och handling, och det är här tillåtet en var att göra vad han behagar?

Naturligtvis.

Denna tyckes vara den skönaste av alla författningar. Liksom en brokig klädnad, där allahanda blommor äro invävd, så kunde även denna genom sin brokiga mångfald av olika seder synas vara den skönaste. Och liksom barn och kvinnor, när de betrakta något mångfärgat, torde väl mängden anse denna författning för den skönaste.

Frankommer nu tyranniet ur demokratien ungefär på samma sätt som demokratien ur oligarkien? — — —

Männe icke även demokratien i sin ordning bringas i upplösning av det omätliga begäret efter det, som hon själv har förklarat såsom sitt högsta goda?

Vad har hon då, menar du, förklarat för sitt högsta goda?

Friheten, svarade jag. Ty om denna skall du i en demokratisk stat höra påstås, att hon är det allra skönaste och att därför endast denna stat är värdig att hysa en frisinnad man. — — —

Samma sjukdom, som uppkom i oligarkien och förde henne till undergång, bringar även demokratien, där han i följd av den obegränsade friheten tilltager i omfång och styrka, under slaveriets ok. Och verkligen brukar varje överdriift i en sak slå över i sin motsats, både i

väderleken och hos växter, hos djurkroppar och slutligen icke minst i statsförfattningar.

Naturligt.

Överdrift i frihet, både hos den enskilde och hos staten, skall väl icke slå över i något annat än i ytterligt slaveri.

Det är naturligt.

Då är det ock naturligt, att enväldet icke uppstår ur någon annan statsförfattning än demokratin: ur den mest obegränsade frihet det största och hårdaste slaveri.

Ja, det är troligt — — —

Brukar icke folket alltid framför andra uppställa en i spetsen för sig och giva denne stor makt och anseende?

Så brukar det göra.

Detta är således tydligt, att när en enväldshärskare uppstår, han icke uppspirar ur någon annan rot än folkledarens.

Alldeles tydligt. — — —

Den nya
människan av
Marcus
Aurelius.

Har du en gång förvärvat dig namnen god, anspråkslös, sanningskär, förständig, from, högsinnad, så se till, att du aldrig förtjänar de motsatta benämningarna. Och skulle du någonsin förlora dessa namn, så sök att genast återvinna dem. Kom också väl ihåg, vad dessa ord innebära. Förständig: sorgfälligt och samvetsgrant pröva och undersöka allt; from: villigt taga emot vad allnaturen beskär; högsinnad: till sitt andliga väsen vara höjd över varje obetydligt eller våldsamt fysiskt ingrepp, över intig berömmelse, döden och allt annat sådant.

Om du nu lyckas bevara åt dig dessa namn, utan att dock efterfika att andra nämna dig vid dem, så blir du en *annan* människa och börjar leva ett annat liv. Ty att förbli densamma, som du hittills varit, och föra samma tillvaro av oro och förnedring, det vore att vara en livets slav och likna de till hälften sönderslitna gladiatorerna, som höljda av sår och blod bönfälla att bli sparade till morgondagen, fastän de då i samma tillstånd skola prisgivas åt samma klor och käftar. Sök alltså att arbeta dig upp till kretsen av dessa fåtaliga namn, och om du kan hålla dig kvar där, så gör det, liksom vore du förflyttad till de saligas öar.

Märker du emellertid, att du sjunker och ej är platsen vuxen, så drag dig med glatt mod tillbaka till någon vrå, där du kan hävda din plats, eller också lämna livet alldeles, men utan vrede, lugnt och frimodigt och anspråkslöst; då uppnår du åtminstone så mycket, att du lämnar det på detta sätt.

Ett kraftigt hjälpmedel för dig att hålla medvetandet om dessa namn vaket inom dig är tanken på gudarna och vad de begära av alla förnuftiga varelser: intet smicker utan blott strävan att bliva dem lika. Miuns också, att likson endast det är ett fikonträd, som uppfyller ett fikonträds bestämmelser, endast det är en hund eller ett bi, som uppfyller hundens eller biets bestämmelse, så är endast den en människa, som uppfyller sin mänskliga bestämmelse.

En del av tillvaron står i vår makt, en annan del icke.

I vår makt stå våra åsikter och drifter, vår åtrå och vedervilja — med ett ord, allt som beror på vår egen verksamhet; — utom vår makt stå kroppen, förmögenheten, anseendet, samhällsställningen, och, med ett ord, allt som inte beror på vår egen verksamhet.

Vad som står i vår makt är till sin natur frihoret, oförhindrat, obundet; vad som icke står i vår makt är svagt, trålbundet, fullt av förhinder, och för vårt väsen främmande.

Glöm alltså aldrig detta: om du anser det trålbundna fritt och det främmande för ditt eget, skall du förhindras, bedrövas, oroas och beklaga dig över gudar och människor. Om du däremot anser för ditt endast vad som är ditt och för främmande vad som beror av andra — såsom det i själva verket är —, då är du obetvingelig, ingen kan hindra dig, du har aldrig att klaga över någon, eller att anklaga någon, eller att göra något, vad det vara må, emot din vilja; icke heller kommer någon att kunna skada dig, och du får aldrig någon fiende ty intet skadligt kan träffa dig.

Önska icke att händelserna må hända såsom du önskar; utan önska att de må hända såsom de hända — därav kommer du att befinna dig mycket bättre.

Glöm aldrig, då någon kommer i din väg, att vända dig till ditt eget inre och raunsaka, vilket värn som är dig givet för ett sådant fall.

Ser du en vacker människa framför dig, är sinnesrenheten dig given för just ett sådant fall. Gäller det prövningar, är det modet. Gäller det att fördraga en skymf, är det saktmodet.

Om du vänjer dig vid ett sådant betraktelsesätt, skola dina inbillningar aldrig få makt med dig.

Om du vill gå framåt, må du lugnt fördraga att i yttre måtto ta dig ut som en oförnuftig dåre; — bry dig inte om att ta dig ut som en vis. Och om du i någras ögon tyckes något vara, fördubbla då din vaksamhet gent emot dig själv. Ty du må veta att *det inte är någon*

Det som
står i vår
makt av
Epiktetos

lätt sak att på samma gång bevara troheten mot ditt sanna inre väsen och dessutom det som yttre är; — det är tvärtom alldeles oundvikligt att den som vänder sin uppmärksamhet mot det ena måste vända sin uppmärksamhet från det andra.

Du kan förbli oövervinnelig, om du *aldrig inlåter dig i strid på andra områden än det, där du måste segra.*

Se till att om någon i din åsyn överhoppas med ärebetygelser eller upphöjes till makt eller på annat sätt hugnas med lyckans håvor, du inte låter din inbillning härom fara av med dig. Om det sanna goda består i sådant, som beror av oss själva, så är ju detta icke rätta platsen vare sig för avund eller tävlan. *Du själv strävar varken att bli fältherre eller senator eller konsul, utan att bli fri; — och till denna frihet ges det blott en enda väg: förakt för allt, som icke beror av oss själva.*

Om det någonsin händer dig att blicka omkring dig i yttervärlden för att se efter, om du väcker någons beundran, må du veta, att du har förlorat allt, vad du hittills har vunnit.

Låt dig aldrig uppröras av sådana bekymmer som dessa: »Men då blir jag ju en föraktlig människa och har intet att betyda någonstädes». Om det är ett ont att vara föraktlig, så kan du väl icke råka ut därför genom någon annan, ty ingen annan kan göra dig lumpen. Men beror det av dig själv att intaga de högsta ämbetena eller den främsta platsen till bords? ingalunda; — hur kan sådant då göra dig föraktlig? Hur kan det stå i någon annans makt att beröva dig din betydelsefullhet — du, vars enda betydelse består i att vara betydande i de ting, som bero av dig själv? —

Någon har blivit föredragen framför dig vid en bjudning eller vid en överläggning eller ett rådslag. — Om sådant är en förmån, gläds då över att den har vederfarits din nästa; är det ett ont, sörj då icke över att du har undgått det.

Glöm aldrig hur omöjligt det är att uppnå lika mycket av vad som icke beror av oss, som de, vilka eftersträva det, om du inte följer deras exempel. *Hur skulle den, som aldrig uppvaktar en hög herre, utverka lika mycket hos honom, som den, vilken uppvaktar honom oupphörligt? eller den, som icke ansluter sig till hans följe, lika mycket som den, vilken följer honom överallt? eller den, som aldrig smickrar honom lika mycket som den, vilken smickrar honom oupphörligt? Du är ju orättvis och obillig, om du vill gratis erhålla allehanda förmåner utan att erlægga det pris de kosta.*

Du har icke fått vara med vid en hög herres bjudning? — nej, men du har heller icke betalt värden priset för hans middag; — den kostar smicker, den kostar fjäsk; betala priset, om du vill köpa matvarorna. Om du vill fara av med dem utan att betala, är du orättvis och obillig. — Har du då ingenting i behåll i stället för den middag du gick miste om? Du har ju undgått att berömma en karl, som du föraktar, och undgått att tåla hans fräckhet mot dem, som äro honom underdåniga.

Vi urskilja lätt naturens mening, så snart det gäller någon annan.

Om till exempel din väns slav har slagit sönder ett dryckeskärl, är du genast redo att säga: »Så där brukar det ofta gå». Kom då ihåg att vara lika redo att säga det om ditt eget går sönder.

Iakttag också samma regel när det gäller större saker: När en väns hustru eller barn har dött, vem säger då icke: »Sådant är människolivet!» Men gäller det ens egna, då heter det: »Jag arma, olyckliga varelse!» — Det vore bättre att påminna sig, vad man tänkte och kände, när man hörde detsamma om andra.

Ser du någon tvätta sig hastigt, så säg inte: »han tvättar sig slarvigt», utan säg: »Han tvättar sig hastigt». Ser du någon dricka mycket vin, så säg inte: »han dricker alltför mycket vin», utan säg: »han dricker mycket vin!» Hur vet du att han handlar olämpligt, innan du har genomskådat orsaken till hans handlingssätt?

Om du iakttager detta, undgår du att ha en sak för ögonen och fälla domslut över en annan.

En oinvids hållning och sätt är att vänta intet av sig själv — varken skada eller gagn — utan allt av andra. En filosof's sätt och hållning är att vänta all skada och allt gagn endast av sig själv.

Förbliv trogen din föreskrivna plikt såsom en gudomlig lag, vilken det vore ett helgerån att överskrida. Och säger någon någonting om dig fördenskull, så bry dig inte om det: det angår icke dig.

Frihetens rike tar i själva verket först vid, där det arbete, som bestämmes genom nöd och yttre ändamålsenlighet, upphör. Det ligger alltså enligt sakens natur *hinsides den i egentlig mening materiella produktionens sfär*. Liksom vilden måste kämpa med naturen för att tillfredsställa sina behov, uppehålla och reproducera sitt liv, så måste även den civiliserade, och han måste det under alla samhällsformer och alla möjliga produktionssätt. I och med sin utveckling vidgas detta naturnödvändighetens rike, emedan behoven vidgas. Men samtidigt

Frihetens
sanna rike.
En aning
av Karl Marx.

vidgas de produktivkrafter, som tillfredsställa dessa. Friheten på detta område kan endast bestå i att den socialiserade människan, de associerade producenterna, rationellt reglera denna sin stoffväxling med naturen, bringa den under sin gemensamma kontroll i stället för att av en blind makt fullgöra den med minsta möjliga kraftförbrukning och under de för sin mänskliga natur värdigaste och adekvataste betingelserna. Men detta förblir alltså ett nödvändighetens rike. *Hinsides detta börjar den mänskliga kraftutvecklingen, som är sitt eget självändamål, frihetens sanna rike*, som likvisst kan upplomstra endast på detta nödvändighetens rike såsom sin basis.

Stickprov ur en mänsklig politik — samvetspolitikens — praktik.

Östern och
Västern.

Under det händelserna i rasande förlopp gått mot Europas och väl i någon mån även dess kolonialländers, Amerikas och Australiens, politiska omdaning, breder sig tystnaden mörk och hotande över de gamla världsdelarna Asien och Afrika.

Det är visserligen ganska begripligt, att dagspolitiken trampar ned sig mest i den europeiska villervallan. Men man talar dock samtidigt om något efteråt, om krigens avskaffande, om ett förbund mellan folken, rättstankarnas och människovärdets räddning över huvud taget ur försumpningen någorlunda upp på det torra.

Hur kan detta vara möjligt, om det gamla Europa och de nya världarna tåga ihjäl de båda nämnda urkällorna till civilisationen och betrakta deras dagsfrågor såsom oviktiga ämnen i diskussionerna om en världsred. Det är en familjekonselj allena och ur sådana rådslag framgår sällan rätt och billighet för obefryndade.

Under världskriget ha de fredstankar, som någon gång tvingat sig fram till övervägande från de krigförande ländernas regeringar och parlament, sysselsatt sig väl med Asien och Afrika såsom kolonialland för europeisk ekonomisk vinning, men icke med dessa världsdelars folk för att slå vakt om dem såsom människor eller giva erkännande åt deras kultur. Det är visserligen sant, att centralmakternas statsmän ibland förordat undertryckta utomeuropeiska folks frigörelse från ententemakternas övervälde, liksom de senares statsmän förordat motsvarande fördel för de av centralmakterna undertryckta folken. Ingentida har emellertid velat börja med sig själv, och deras förenämnda humanitära tal har företrädesvis varit ett omhölje för egna själviska beräkningar och således icke någon som helst kulturinsats. Ett undantag skedde, då,

efter den andra ryska revolutionen, dess nybildade regering proklamerade alla nationers självbestämmerätt och sedan sökte göra en början i sitt eget land.

Under det oron således på ett nytt sätt börjar lägga sig över de europeiska samhällena, nalkas över oss en förnimmelse starkare än förut av det olösliga sambandet med den övriga världen. Den hotande ryska revolutionen söker stöd hos Asien icke i något internationellt bröderskap utan i ett eventuellt vapenbrödraskap. Men på samma gång kanske nalkas också något av en påminnelse om *det slumrande Asiens andliga makter*. Ut i den tidskrift för den nya tiden, som började att utgivast av professor Nicolai men sedan upphört, lades programmet enigt tidens uppfattning icke heller vidare än till Europas gränser. Tidskriftens namn var »Det blivande Europa». Av en händelse skymtade emellertid på vignetten den mäktiga skuggan från de gamla av europeerna andligen bortglömda och materiellt nedtrampade folkslagen. Under den europeiska rubriken med sin maskinella tryckvärta förtonade aningsfullt i livets färger vålnaderna av Kinas och Indiens sagovärld. Manande mötte för ögat det confucianska samhällets vapensköld »tachi» i rött och mörkt, symbolen för urcellen i tillvaron med dess dualism av gott och ont, samt det vita buddistiska korset, symbolen för förhoppningarna om en renare värld.

En bröderlig samverkan mellan Östern och Västern är emellertid så mycket mera av behovet påkallad, som de stora minnena ur Österns kultur överskugga Europa samt bådas väsenart kan gagnligt komplettera varandra. I politikens historia representera nämligen Asien och Europa två olika världsåskådningar, olika själsliga system för uppbyggande av ett samhälle.

Europas folk äro kända från invandrade stammar, som, hopade av vitt skilda slag inom trånga gränser, befunnit sig i ständig kamp med urinnevävarna och sinsemellan om makten och fördelarna. I dessa strider behövde de naturkrafterna till hjälp och gjorde därför de stora upptäckningarna. Rent biologiskt ha därför de samhällsordningar, som framgått ur dylika situationer, likaledes präglats utav desamma. Att organisera makt, eftersträva makt, bruka makt för materiella vinningars skull på andras bekostnad, det har varit huvudsaken. Det andliga livet stod också högt men mera på grund därav, att det utgjorde en tillflykt för de förföljda och plågade minoriteterna och sanningsvittnena. Understundom tog det även själva ledningen av tidströmningarna och den politik som framgick ur dem, men lämnade då, trött på de materiella

konflikterna, den fasta marken och förlorade sig i det blå. Det blev ett ständigt antingen-eller, men icke jord och sol på en gång såsom naturen ordnat det. En liknande oreda, ehuru i ännu större omfattning, försiggick i yngre historiska skeden uti särskilt västra delarna av Asien. De oroliga nomadfolken därstädes läto höra av sig på många sätt, och deras härjningar äro för européerna betecknade med namnen Attila, Tshingiskän och Tamerlän.

Längre bort däremot och tidigare i historien grundades och utövades en hög kultur, synnerligen begriplig i och för sig själv, men så främmande för europeisk taktik som möjligt. Det är därför, det bör vara så nyttigt och befruktande, att västerlandet börjar spegla sig i dessa bortglömda, sällan upptäckta förebilder. De folk, om vilka här är fråga, hade åtminstone på den tiden stadgat sig någorlunda. De voro icke på samma sätt gripna av vandringsfolkens ävlan. De förföllo icke heller så fullständigt till något antingen-eller, de skapade under andlig ledning nyktert åt sig en materiell kultur byggd på jord och arbete, samt en andlig utmynnande i personlighetens utveckling till en god människa. Mellan fyra- och sex-hundra år före vår tidräkning började denna uppblomstring i österlandet.

Människorna äro säkerligen av naturen tämligen desamma i alla världsdelar. De äro i varje händelse överallt lätledda. Därför har traditionen, andan, i vilken de röra sig, en ofantlig betydelse. Med den stiger och sjunker kulturen periodvis, samlas eller splittras individerna.

I soluppgångens länder blevo sålunda av tradition sådana samhällsvärden som kärleksfullhet, välvilja, pliktuppfyllelse, måttfullhet, sanningslidelse, ödmjukhet omistliga grundvalar vid de även där alltid vanskliga försöken att fostra medborgarna och uppbygga ett samfund. Statskonstens mål blev att tjäna livet, »rena hjärtat», söka det enkla, tala utan lärdom på ett begripligt sätt till hela folket. Det gällde med andra ord, icke minst den för en europeisk partipolitiker förvånande uppgiften att av medborgaren skapa en god människa och med sådana redskap arbeta sig även fram emot broderskap, ekonomisk rättvisa och i sak demokratiska institutioner (realdemokrati).

Inom Europa, Amerika och Australien har visserligen också allt dylikt, som förenar och samlar, funnits nedlagt i vårt medvetande. Men det har stannat vid ett dogmatiskt tämligen betydelselöst fromleri vid högtidliga arbetslösa tillfällen. Traditionen har i det pulserande livet samlat oss om ensidiga materialistiska åskådningar. Samhällslivet har blivit en brutal ävlan om makt och materiella fördelar. Att vid skapandet av en samhällsordning utlösa även de andliga verkligheterna

i politisk taktik har varit en för europeiska maktsökare och majoritetsmänniskor hittills ofattlig uppgift.

Denna österns statskonst var således ej grundad på någon högre lärdom utan mera på vardagslivets, vilket ock är det verkliga livets, begripliga erfarenheter. Det var ej något ensidigt skattande åt den ena eller andra av tingens två sidor utan ett praktiskt hänsynstagande till dem båda, varken en religion eller en filosofi utan snarare moral-lagar för det individuella livet och samhällsordningen. Men å andra sidan uppstodo i följd därav en del regler, som måste iakttagas, och dessa nedsjönko ofta hos kommande släkten till besvärjelse i stället för symbolik och till vidskepelse i stället för begrundande av livets ursprung och mening.

Nu om någonsin behöva Europa och de i dess spår uppvuxna nya materialistiska världarna någon påminnelse om tillvaron jämväl av andliga verkligheter. Österns civilisationer kunna lära oss åtskilligt, icke minst då det nu gäller en föryngring i samhällsordningen och nödvändigheten att åstadkomma även en själ i uppfinningarna, varorna och organisationerna.

Det är därför så karakteristiskt, att i ovan skildrade facerna av österns historia och dess utflöden mot de västra gränsmarkerna betecknas topparna i det övertygade arbetet för en samhällsordning med namn såsom Laotse, Kongfutse, Buddha, Zarathustra, Sokrates och Kristus. I västerns annaler betecknas samma sak av gestalter som Alexander, Cæsar, Tsar Peter, Robespierre, Napoleon, Marx, Bismarck och hos eftervärlden sannolikt även Lenin. Man skulle nästan kunna säga, att det var i sin ordning, då av förenämnda företrädare för Asiens åskådning de fyra första uppnådde hög ålder och gingo bort utan att ett hår kröktes på deras huvuden, under det att Sokrates och Kristus, som levde på de europeiska gränsmarkerna, blevo mördade av byråkratien och partierna. Såsom en sammanfattning må framhållas följande satser.

Asiens gamla statskonst ville kärlek. Den europeiska statskonsten har nästan alltid endast velat våld.

Asiens gamla statskonst var byggd på välvilja, sanningslidelse och ödmjukhet. Det europeiska partiväsendet vältrar sig i maktutövning, osanning och skrävel.

Asien trodde, att människorna borde börja med sig själva. I Europa finnes överallt endast andras skuld och ingenstädes en egen.

Asiens gamla statskonst ville följaktligen vara uppbyggande och fullkomnande. På europeiskt maktspråk kan den dock också kallas revolutionär, d. v. s. omstörtande. Den var materiellt revolutionär genom

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 3 saml. 49 häft. (Nr 158.)

sin fordran på ekonomisk rättvisa, den var andligt revolutionär genom sitt krav på själens odling, den var taktiskt revolutionär genom sin resning mot våldet såsom kulturmödel.

Den europeiska statskonsten ställer sig själv städse inför nödvändigheten av omstörtningar i egendomsförhållandena. Men den framträder på alla händer såsom en reaktionär motståndare mot de båda andra revolutionerna och misslyckas i följd därav merendels i allt väsentligt. De andliga kartellerna äro även den europeiska demokratiens skötebarn och de följa samma »kapitalistiska» lagar som de ekonomiska trusterna.

Förklaringarna till dessa stora olikheter ligga i historiens förlopp. Facit av detsamma blev emellertid, att Asien försökte ödmjukt bygga sin politik på *sanningar*, under det Europa alltjämt kommenderar under självförhåvelse fram en politik, byggd på *läror* med trånga horisonter.

Vad som tar hänsyn till livets, tingens två sidor, till sol och jord i förening, kallas en *sanning*. En lära i egentlig mening är åter något, som räknar företrädesvis endast med endera av dessa sidor. Den framträder oftast såsom en resning mot en motsatt läras förtryck och slutar med att sätta dit i stället sitt eget.

Lärorna företräda livets enfald, de sönderriva människorna, splittra dem för alla vindar, göra dem till trälar. Sanningarna slå vakt om livets mångfald, de läka såren, samla människorna, göra dem fria.

Lärorna skänka människorna herrar, avlönade överstepräster, byråkrater, som på fullaste allvar tro sin kallelse och egen utkomst vara att sätta sin lära över allt annat, att tvinga den på sina egna och andra med våld och våld, ja, med »järn och blod», om icke något annat hjälper. Sanningarna åter innefatta en oavläslig uppfordran till att tjäna livet och människorna med välvilja och att i detta finna även sin egen verkliga fördel.

De europeiska demokratierna tro sig komma med något nytt, ehuru de uti det väsentliga äro vasaller under det förflutna och dess metoder (formaldemokrati). Såsom undertryckta kämpa de av nödtvång för andlig frihet och våldets avväpning, men väl i maktens grannskap anse de sig nödsakade gå i de gamla hjulspåren. För att nå den nyckfulla gudinnan och hålla henne fast, gripa de till vad man kan kalla fortsatt andlig kapitalism, ny militarism eller bådadera.

Vad tiden nu framför allt kräver, är väl en *samling av människor*. Vilka nya möjligheter skulle ej falla över dem, vilka ekonomiska och andliga verkligheter skulle ej snart nog komma alla till del

i dessa fruktbara brytningstider, om livets uppbyggande och fullkomnande krafter såddes med kärlek och beslutsamhet på samma gång över markerna.

I stället se vi våldsväldena resa sina huvuden fortfarande som förut. De gamla reaktionära tronerna ramla, och fylkesväldena från höger till vänster skynda att slåss om ledigheterna.

Den gamla lösen var »järn och blod». Den nya lösen är densamma. Ja, bakom skymtar en förtvivlad lära, som till och med frånkänner människorna en själ — en lära lika ful, nedbrytande och mot naturen, som fabrikenas sot, larm och löneslaveri, ur vilka den sprungit fram.

Man måste emellertid vara optimist. I all synnerhet därför, att allt visar, hurusom den europeiska ödesläran icke ensam härskar över oss, utan att det personliga initiativet, viljans makt, också är en faktor att räkna med som få andra.

Å andra sidan reser sig frågan, huruvida lösningen av tillvarons gåta ligger i en återgång till det enkla, såsom Asiens visdom under ursprungliga förhållanden bjöd, eller om kurirtåget, som överväldigande rusar in på en larmande europeisk huvudstads bangård, fortfarande bör för oss bli symbolen för ett ideal? Detta är svåra spörsmål. En människovän vill kanske helst svara ja till det förra, en människokännare måste sannolikt böja sig för det senare. Den romerske kejsaren Julianus, kallad avfällingen, försökte av ideella bevekelsegrunder en återgång till hedendomen i följd av den kristna kyrkans begynnande förfall. Han kämpade dock förgäves emot det påträngande Asiens själsliga krav och måste enligt sägnen på dödsbädden bekänna: du har segrat Galilé. Sedan segrade i alla fall det gamla Europa på omvägar och föll ned i dyrkan av sin hedendom: makten och ägodelarna.

Nu vill det till, om gamla Asien än en gång skall segra över det gamla Europa men göra det varaktigt på det sättet, att det blivande Europa uppgår såsom en trofast länk i en hel och renare värld. Österns djupare ande och västerns mäktigare materia måste sammansmälta till ett. Då börjar något nytt i världshistorien.

En gång året 1919 skulle ett bland de tusende mötena äga rum. Det gällde att väcka politiskt intresse inom huvudstadeus studentkår.

Styrelsen hade gjort vad den kunnat. Som inledare hade vunnits en bemärkt riksdagsman, som skulle inleda diskussion om »partiskiljande moment i svensk inrikes politik».

Nå, lokalen blev icke fullsatt. Tiden är för obändig för att godtaga annat än rafflande föreställningar. Och även intellektualismen följer

Omöjligt.

med sin tid. Men ett eller annat hundratal unga män och kvinnor förutom ett par inbjudna hade samlats i alla fall.

Inledaren, en konservativ politiker, kom till det ingalunda oväntade resultatet, att äganderätten i dess nuvarande organisation var det partiskiljande momentet. Rena sanningen således, till en mycket stor del åtminstone. Även då han idealiserade detta krassa begrepp, kunde anhängare av andra uppfattningar icke undgå att giva honom rätt i en del erinringar mot demokratien. Någon lösning på livsgåtorna är dock med en sådan ståndpunkt icke att vänta och antyddes icke heller. Slutintycket blev, att nu gällde det fortfarande att ta till knytvävarna på alla håll för att slå sig fram till taburetterna eller den s. k. makten.

Under diskussionen ifrågasatte någon, om det icke vore fruktbare att till grund för våra betraktelser också lägga det, som förenar människorna i stället för det, som skiljer dem åt. Det finnes, utvecklade talaren, något som enar människorna på ett vida varaktigare sätt än tillfälliga materiella olikheter skilja dem. Detta mänskliga inom oss kunde omsättas exempelvis i kravet att vi borde i den praktiska politiken samla oss om att »avtorka lidandets tårar» såsom orden slumpvis föllo.

I en replik inlät sig inledaren ganska utförligt på denna paroll.

»Det är omöjligt», sade han oförbehållsamt. »Det är en privatsak, som ej har med politiken att göra.»

Under inledningsföredraget och den närmast följande diskussionen hade auditoriet genom mimik och åtbörder livligt avspeglat olika stämningar. En del av de närvarande, kanske de flesta, voro synbarligen tämligen ense med inledaren. Till de humoristiska inläggen skrattade publiken, vilka olika meningar man än hade.

Då talaren åter nu främslungade sitt »omöjligt» gent emot en samverkan för att avtorka lidandets tårar, blev denna studentpublik plötsligt stilla och allvarlig. Jag såg så tydligt, hur knappast någon var beredd att följa även denna paroll. Det uppstod hos de unga påtagligen en inre diskussion. Och mellan vilka fördes den? Jag tror att den fördes mellan deras miljö och deras samveten.

Till denna upplevelse anknöt sig för mig ett annat minne. Någon tid förut pågick debatt inom huvudstadens socialdemokratiska vänsterkommun över ett ämne, som var formulerat annorlunda men i själva verket till innehållet tämligen detsamma. Även där fördes på tal det, som borde och kunde samla människorna. Och även där svarades: »det är omöjligt».

I morgonväkten till en ny tid förnekas fortfarande, att det finnes andliga makter inom oss, som frambära samma program och bön'talla om dess uppfyllande. Det är omöjligt ropas från skilda håll. Och från de höga bergen statsmakten, kyrkan, pressen, byråkratin, partiställena, svarar ekot runt omkring hånande och kallt: omöjligt!

Liksom de unga studenterna stanna människorna i gemen först häpna och tveksamma inför det omänskliga talet. Men så gripas även de slutligen av yrseln. Det brusande människohavet fräser av omöjligheter, tillhyggena komma i gång, giftbägarna tömmas och blodet flyter i strömmar.

Vilken hemsk tragedi är icke detta. Det enda, som är möjligt, kallar man för omöjligt. Och det som i alla tider visat sig vara omöjligt, det och endast det tror man vara möjligt.

Hur var det Danton sade? »Omöjligt, nämn mig aldrig detta oting till ord.» (Impossible! Ne me nommez jamais cet imbécile de mot.)

Man må tvista, huruvida det begrepp, som kallas staten, är en förtryckareapparat eller en fredsstiftare. Säkert är, att det senare är föremålet för allas önsknings och det förra allt för ofta det faktiska förhållandet. Så länge möjligheter erbjudas oss att till egen fördel kunna härska över varandra, folk över folk, klasser över klasser, lärda över olärda, män över kvinnor, karriérist-er över massorna och så vidare, kommer förtrycket att göra sig brett i högsätet vid sidan av en eller annan välvilja.

Högförrä-
deri.

Var och en, som svingat sig upp till en dylik obehörig maktställning, idealiserar den för att kunna behålla den, — också ett bevis på tillvaron även i det mest förbenade av ansatser till ett samvete. Man inbillar sig, att man företräder rättsordningen och allas säkerhet. Ett uppror från de förtryckta betraktas därför ej såsom den mänskliga sak, som den är. Varje förgripelse mot den bestående ordningen särskilt i dess grundvalar måste stämplas som ett brott. Detta brott kallas i alla makthavares strafflagar för *högförräderi*.

Det är med tillfredsställelse man kan konstatera, att även i detta äro alla människor lika varandra. Envälden, fåvälden, klassvälden, folkvälden alla äro de färdiga med stegel och hjul för högförräderi. Anses resningen alltför hotande och utrymme för dess avfärdande ej kunna beredas i tillgängliga domstolslokaler och fängelser, tillgriper man så kallad terror. Även denna senare företeelse är lika på alla händer med den skilluaden vanligen, att ju mer den hotade makten står fjärran från

de mänskliga drömmarna om ett broderskap, ju mera långsint och hänsynslöst blir också blodbadet.

Världskrigets epok har genljudit av skymford om högförräderi av andra och dånet av de bilor, som fallit efter detta kommando. Samtidigt ha nästan alla dessa stränga herrar levat högt på sitt eget högförräderi. Ett bevis således bland tusenden, att världen icke kommer att gå ett tuppfjät framåt, så länge den styres på detta obegåvade sätt utan förstånd på den fördel man bereder både sig och andra genom att i sina statsmaximer börja med sig själv.

År 1916 höll en Finlands blivande statsminister inför medlemmar av neutrala konferensen i Stockholm ett föredrag om det finska folkets rätt att leva sitt eget fria liv. Intet låg honom då närmare än att finska folket och dess ledare, om möjlighet yppades, hade både rätt och plikt att för detta mänskliga kravs uppfyllande begå högförräderi mot den ryska staten. De behövde dock icke begå detsamma. Det förunderliga inträffade nämligen, att nämnda stat sedan fick en ledning, som, vad man än må säga om densamma, framkommen till makten, kanske för första gången i världshistorien fattade sin uppgift vara att strida för mänskligheten och på den vägen söka varaktig lycka även för ett fädernesland. Denna statskonst började därför med sig själv i tillämpningen av nationernas självbestämmanderätt såsom den första grundvalen för ett mänsklighetens samhälle. Finland var bland de första främmande folk under det ryska väldet, som av den ryska regeringen mottog sin nationella frigörelse såsom en självklar sak, när den påfordrades. Sedan ha de finska politikerna sökt vidga sitt krav även till Fjärrkarelen med åberopande av samma rättsprincip, ett krav som också nu i dagarna tillmötesgåtts, ehuru kanske på ett annat sätt än man tänkt sig.

Men så kom provet. *Den åländska befolkningen*, intensivt kännande sin gamla samhörighet med Sverige av historiska, geografiska, språkliga och ekonomiska skäl och fruktande den finska nationalismens hänsynslöshet i framtiden, vädjade till Europa att efter folkomröstning få söka skydd, frihet och trevnad i den gamla modersfamnen. Den senaste akten i detta skådespel visade, hurusom den man, som år 1916 krävde sitt lands befrielse och säkerligen var beredd att vinna den även genom högförräderi, sedan själv i spetsen för en finsk regering lät häkta de åländska ledarna av ett så naturligt krav för ingenting mindre än fullbordat högförräderi. Här kan verkligen tillämpas det gamla statsmannaordet: »Om du visste, min son, med hur liten vishet världen regeras».

Visserligen är det svårare för finlåndarna att medgiva ålångningarnas självbestämningsrätt än för svenskarna att mottaga densamma. Det förra kräver nämligen självövertinnelse, under det svenskarna till synes tillföres en fördel. Och det är icke sagt, att den svenska politiken, ställd inför liknande prov, skulle kunnat höja sig till någon flykt. Vi minnas, hurusom ej länge sedan svenska medborgare trakasserades, häktades och dömdes under ledning, såsom vi tro oss veta, av en högt stående person för det de deltagit i en konferens för protest mot Sveriges indragande i världskriget och en vädjan eventuellt till folket att vägra sin medverkan därtill.

Ålandsfrågan löses framtidsdugligt endast med rätten. Självbestämningsrätten skulle ju bli ett av vederlagen för världskrigets hemsökelse. Men även om, trots allt, vitt slaveri här fortfarande anses böra juridiskt upprätthållas, går detta slavkontrakt tillbaka till traktaten i Fredrikshamn. Genom denna våldssakt avstods Finland med Åland av Sverige till Ryssland. Ryssland måste nu vara med och slutgiltigt bestämma konsekvenserna av traktatens upphävande. Allraminst lär Finlands frigörelse skett med avsikt från rysk sida att låta finnarna förtrycka en gammal svensk befolkning, som önskar och kan återförenas med moderlandet.

En mobilisering av Soyjetrysslands, Ententens, Skandinaviska ländernas och Folkens förbunds opinion kunde visa de finska politikerna vägen till den verkliga lyckan även för deras eget land.

Socialiseringen är kanske den viktigaste dagspolitiska frågan för tillfället. Det är nämligen formeln, under vilken socialdemokratien, kommen till makten, söker lösa sitt program. Helt naturligt för övrigt. Detta program mynnar ju närmast ut i att vilja upplösa det onaturliga och äventyrliga motsatsförhållandet mellan arbetsgivare och löntagare.

Diskussionens ofruktbarhet på denna punkt är, såvitt jag förstår, uppenbar. För det första därför, att höger och liberaler icke alls diskutera principfrågan: är systemet privat arbetsgivare och löntagare ett riktigt kristligt och lyckosamt system, som bör för all framtid bibehållas eller icke? Detta är huvudfrågan. Besvaras den nekande, måste en mänsklig diskussion inriktas på utvägarna för att åstadkomma andra verkligt lyckliga förhållanden.

Socialdemokratien får väl anses vara klar med principen. Då emellertid hela dess teori och praktik icke är byggd på att framföra saken också såsom en mänsklig rättsfråga, i vilken bör vädjas till alla, utan företrädesvis såsom en maktfråga, där man utan hänsyn till andra

Socialiseringen.

och utan vädjan till allas rättskänsla, söker uteslutande med makt — majoritetsvåld, strejkvåld och vapenvåld — genomföra en socialisering till förmån för arbetarna, resa sig svårigheterna som berg. Då man vägrar att i sin tjänst taga andlig frigörelse och självansvar samt även själv dyrkar den andliga kapitalismen, kommer det sannolikt icke på länge någon ande i företaget. Från alla dem, som av denna partipolitik våldsamt uteslutas från mänskligheten, måste förväntas en förtvivlad obstruktion. Bland de egna leden, för vilka som sagt självansvaret fortfarande förkunnas ej vara någon politisk angelägenhet och därför också börjat uteslutas ur programmen, komma utomordentliga svårigheter att resa sig genom brist på den pliktuppfyllelse i arbetet, som skulle ersätta profiten och tvånget såsom produktionsfrämjande krafter. Arbetarne komma att taga sina enbart materialistiska läror och läroförkunnare på orden. Det kapitalistiska systemet: minsta möjliga arbete mot mesta möjliga lön eller vinst, blir fortfarande tongivande.

Dessa vanskligheter ha högersocialismen på känn i följd av både maktens ansvar och samhörighet i mångt och mycket med den andra sidan. Den söker då lösa dem, icke genom att tillika gå fram på nya mänskliga linjer utan genom att försöka lirka med den i ämnet idélösa konservatismen och gammalliberalismen. Följden blir, att den snärjes icke blott i sin egen själlösa materialism utan även av de förres principlöshet.

Detta synes den vänstersocialistiska politiken vilja undgå genom att ställa sig avvisande mot halvmesyrrer samt framställa krav på omedelbar socialisering med obönhörligt maktspråk. Den stora svagheten åter i detta program är, så vitt jag förstår, att det icke resonerar om följderna och möjligheterna för produktionen. Den tid, den sorg menar man. På sin höjd hoppas man, på åtskilliga händer åtminstone, att kunna övervinna den principlösa obstruktionen från de borgerliga och de stora mellanlagren ytterst genom terror. Någon tanke på nödvändigheten av massornas fostran till självansvar för att kunna övertaga de nya uppgifterna förekommer också här ganska sällan. På detta sätt äventyrar jämväl denna till hälften principfastare riktning att bli snärjd i sina förehavanden och förhoppningar av både sin egen själlösa materialism, de borgerligas och alla mellanlagrens principlöshet samt högersocialdemokratiens dubbelställning.

Under så nedslående förhållanden må man icke förundra sig, att många medborgare börja ana den enda utvägen uti en politik, som söker mobilisera även de andliga, enande idéalen och krafterna hos alla människor.

I en broschyr om »socialiseringsfrasen», utgiven av en dansk organiserad arbetare, Carl Høyer i Odense, framhåller också denne att arbetarna endast genom sina egna företag, om de voro dugliga, kunde erövra marknaden, då de som konsumenter representerade ett stort antal och därigenom kunde socialisera samfundet. Detta vore den enda form för socialisering, som kunde lyckas och hade berättigande. Den socialisering, som en del profeter krävde, vore en formernas socialisering. »Det är personlighetens och sinnelagets socialisering det gäller och — först och främst arbetareklassens egen socialisering. Så länge arbetarna icke kunna socialisera sig själva — det vill säga uppfostras till hänsyn i förhållandet mellan arbetarna inbördes och arbetarna lära sig sina egna saker ordentligt — hur i all världen kunna de då begära att komma hän till att socialisera den övriga delen av samfundet och styra detta.»

Detta är humanistisk politik, ett exempel på den andliga frihetens uppgift i organiserandet av materien.

Politikens positiva uppgift är ju ostridigt att förverkliga vad man alltid kallat »friheten» och uträtta detta för alla. Otaliga människor och i själva verket vi allesammans uti våra bästa stunder mena därmed frigörelse samtidigt ur både andlig och ekonomisk fattigdom. Denna uppfattning stöder sig på naturlagarna. Den kan undertryckas eller tillfälligtvis glömmas men aldrig avlivas. Den står oavslutligt upp igen såsom den ende oövervinnelige. Tre vägar

I vårt dagliga slit måste *vägarna* till detta mål *bliva tusenden*. Naturen är en vävnad av skiftningar utan gränser och livet en mångfald utan tal. Universalmedlen, schablonerna, dogmerna för dagen kunna uppvigla människorna för en stund om en enda allena saliggörande yttre metod. Men de döda oftast deras eftertanke, skapa på detta sätt intet eller föga eller förstöra allt. I årtusendenas ljus föra de lyckligtvis också alltid endast dagsländans liv.

Emellertid måste det ock finnas en fälttågsplan och i den vägar läggas för framåtryckningen. Dessa kunna icke annat än gå fram breda och utstakade. Nu som tillförne tvista vi och slåss om två och komma alltid att göra det. Skulle det icke vara tillrådligt att i stället någon gång försöka börja ena oss alla om en tredje.

Man kan förstå, att människor av intresse om förvärvad egendom eller enkel självbevarelsedrift nu längta tillbaka till *det forna tillståndet*. Det gav dock möjligheter, det producerade mycket och prisen voro billigare. Med några förbättringar i tekniken skulle kanske dessa möjligheter till riksdagens protokoll 1921. 3 saml. 49 häft. (Nr 158.)

ligheter mera än som tidigare skett kunna stå öppna även för alla. Detta betyder en återgång till den gamla breda vägen.

Dessa illusioner äro farliga och farligast därför, att de bygga på frånvaro av ledande, ur naturens anvisningar framsprungna grundsatser, vilka dock väl knappast kunna avskaffas såsom vägledare för livet, såvida detta ej fortfarande skall föras vilse.

De grundsatser, som just nu behövas, äro icke nya, därför att människans natur icke kan vara annat än densamma. Det är icke fråga om några omvälvningar eller revolutioner, fast man kallar det så vid ytligt betraktande. Grundvalarna, som en gång måste komma till heders, kunna aldrig bli något annat än de gamla sanningarna. Talet nämligen om människokärleken och den nya människan, som blir ett med densamma genom att övervinna sig själv. Den gamla brytningen således mellan de jordbundna själviska drifterna (primitiv egoism) och de altruistiska soliga ingivelserna (civiliserad egoism).

När man därför i brytningstider som dessa fordrar en återuppståndelse av mänsklighetens ledstjärnor och gör det med ett så utomordentligt fog, så förenklas å andra sidan problemet ofantligt och göres till synes så lättfattligt för de flesta, mest nödlidande, om man *begränsar sina förväntningar allenast till det materiella*. Läror ha gått förut och banat vägen för ett sådant åskådningssätt. De ha allt mer skapat en uppfattning, att det materiella är allt och att människan saknar en själ. De äro en skapelse av industrialismens inferno. Läran är vorden lika ful, skrikande och mot naturen som fabrikenas sot, larm och onatur, ur vilka den sprungit fram.

Ett sådant tänkesätt kan icke skapa nytt annat än genom att förstöra det gamla och göra det från grunden. Det förmår ej heller någonsin att höja sig till något herravälde över sig själv. Det saknar förmåga av solskenets regim och måste ta sin tillflykt till grälet och slagsmålet. Äro människorna icke stort mer än djur eller tillåtas de av den nuvarande materialistiska partipolitiken icke vara annat, så finnes det ingen annan utväg än den totala förstörelsen mer eller mindre — i själva verket mot allas innersta önskan.

Detta är den andra vägen och även den är bred. En generation måste då offra sig. Lenin säger understundom åt sitt folk: ni måste underkasta er tio gånger så stort lidande som det nuvarande. Många eftersägare söka åter övertyga sig själva och de så kallade massorna att blott de få makten och genast grundligt förstöra allt det gamla, kommer tämligen med detsamma den stora befrielsen och åtskilligt av

dess lyckomöjligheter. I varje fall vida mer än vad det stora flertalet nödlidande före världskriget fick i mat, kläder och bostäder.

Lenin är här sanningssägaren, såvitt jag förstår, den målmedvetne materialisten, som obönhörligt drar ut även ödet i sin lära och icke söker smickra bort massorna med blåa drömmar.

En sådan utväg kan och kanske även måste skapa en ny och bättre värld. Visserligen icke för oss men för våra efterkommande. Ur askan höjer sig säkerligen med tiden en ny fågel Fenix såsom en dylik utvecklingslinje brukar bildligt framställas.

Gives det då icke någon tredje väg? En väg, som kan skänka liv även åt det nu levande, som kan göra det utan ständiga äventyr att vi falla tillbaka i det gamla, en väg som snabbare, fullkomligare och mänskligare leder fram till den drömda återuppståndelsen och till de nya människorna.

Denna väg finnes, blott människorna vilja upptäcka den och av sina ledare tillåtas att beträda den. Det är *den gamla visdomens väg*, förkunnad för alla tidsåldrar och vördad av oss alla. Det är sanningens makt, som röjer den, det är de andliga förmögenheterna inom oss alla, våra av naturen inplantade möjligheter till självtukt, som äro vägvisare. Den vandringen är icke heller någon vandring på rosor. Det är en kampens väg, en samfälld kamp, en kamp mot andlig och ekonomisk fattigdom på samma gång, en kamp mot den andliga kapitalismen, men också för avskaffande av det ekonomiska privilegierade klassväsendet, en klasskamp på visst sätt således även den.

Utgångspunkterna och metoderna blott äro andra. I stället för krav på andra och icke tillika på oss själva, i stället för en brutal tävlan om yttre makt med försmående av inre förmåga, i stället för ständigt skapande av nytt motstånd och nytt våld med undanskjutande av möjligheterna till oemotståndlig sanning, så ligger den tredje vägens genius och taktik uti en oavlåtlig vädjan till den realitet, som kallas människornas samveten, till deras gemensamma söndagsprogram för att genom denna solskenets regim tina upp alla mörka skrymslen och väcka liv i alla frön, som ligga gömda i våra hjärtan.

Det är kanske hopplöst att nu vänta sig någon annan utväg än eudera av de två förstnämnda vägarna. Förr eller senare leda de oss dock igen åter vilse.

Så mycket större skäl då att samtidigt börja lägga grund för den tredje, oberoende av ledande privilegierades eller ledda massornas primitiva instinkter för dagen. Utan att denna den andliga kampens och lidandets väg blir uppenbar, kommer aldrig någon fågel Fenix *med evigt*

liv att stiga upp ur askan ens av den gamla världens totala undergång. Framtiden tillhör de gamla sanningarna och oss alla.

Detta är vad man kallat den smala vägen. Även den måste en gång bliva bred, det vill säga officiell och lämna utrymme även den för de äntligen mot sin frigörelse vandrande, hitintills evigt kujonerade massorna.

Vad är
socialism?

Frågan kan synas egendomlig i en tid, som just är socialismens. Men den behöver verkligen framställas. Uppfattningarna av begreppet äro nästan lika många som skiftningarna i livsförhållandena.

Socialismen är ett namn på än en epok i historien, än en längtan efter befrielse från dess olyckor, än en lära, som anser sig ha funnit ett botemedel, än en statskonst, som tar läran på orden och söker gå till handling.

De europeiska vandringsfolken ha icke haft synnerlig tid för annat än en kamp med urinnevånarna och slagsmål sinsemellan om bytet. Ur detta tillvarelsesätt framsprungo författningar byggda på makt utan förmåga, sociala tillstånd byggda på motsättningar mellan förtryckare och förtryckta, ett tänkande rest dogmatiskt på stridande läror med försmående av de gamla samlande sanningarna samt revolutioner begynnande med halvgångna ideal och slutande med en lekande omväxling allenast i form och person av de gamla orätrådigheterna.

Detta krigstillstånd födde vidare de stora uppfinningarna. Naturens krafter mobiliserades till hjälp i detta allas nedtrampande av alla. Sålunda uppstod industrialismen med sin massproduktion, sin ofantliga uppblomstring av alla kvantitativa värden och sitt masselände. Stridens vågor brusade nu som stormfloder mellan individer och nationer. Den allmänna värnplikten möjliggjordes och föddes följaktligen. Det yttersta våldet fick ett uppsving som aldrig tillförne. Det hela slutade sist i den olympiad, som kallas världskriget och ännu fortsätter att löpa ut sin lina uti de ekonomiska och politiska inbördeskrigen. Efteråt kommer icke osannolikt syndafloden.

Det ständiga våldet under dessa epoker tvang individer, klasser, samfund, samlade folk till ett motvärn, som tillvaratog och fördjupade de förbisedda andliga värdena, i samma mån våldet var omätligt. De stenade, brände, korsfäste sanningsvitnena, de ensamma grubblarna, bildstormare, resningar mot auktoriteter och läror, uppror av politiskt och ekonomiskt undertryckta, allt detta skapade det bästa av kännande, tänkande och handlande, som kan uppvisas. Detta är den verkliga europeiska kulturen, en minoritetskultur, som lyser genom tiderna.

En blick tillbaka på det senaste solvarvet, begynnande med upplysningstidens vårbrytning, mognande i franska revolutionens utbrott och slutande i världskrigsålderns vinter är mycket upplysande. Först de behjärtade försöken att komma till något bättre med enbart idealistiska läror, som åkallade solen, anden, förnuftet. De glänste ett ögonblick som såpbubblor och försvunno eller dukade under för egna pockande ekonomiska doktriner. Sedan i stället de förtvivlade försöken med ledning av redan från början principiellt materialistiska läror, som släpa sig i stoftet, fränkänna människan en själ samt sluta i blod.

Sålunda har aftonlandets politik varit ledd företrädesvis av materialistiska åskådningar, som i sin statskonst ytterst utmynnat i kampen mellan individ och samhälle. Från statsmerkantilismen slog politiken över till den liberala näringsfriheten för att nu igen söka en utväg i den socialistiska samhällsekonomin, bakom vilken redan lurar en ny individuell revolt i de skymtande anarkistiska strömningarna och andra anlopp mot statsbegreppet.

Den »andliga kultur», med vilket detta partiväsande ibland ståtar, visar sig mestadels syfta endast på den tekniskt-vetenskapliga kulturen. Denna står närmare materialismen och är i varje fall något annat än själsodlingen, personlighetens kultivering.

Den epok under detta virrvarr, som skapade den industriella massproduktionen, har blivit *socialismens epok*. Det var trälarna i fabrikerna, som av självbevarelsedrift reste sig för att undgå förgörelsen. Detta är det stora i socialismen. Dess skuggsidor ligga i dess begränsning, en naturlig följd av människornas begränsning samt styrelsens, ledares och lärdomsförkunnares öde att vara födda ur denna begränsning och till dess upprätthållare.

För det första tilldrogo sig fabrikerna och det rörliga kapitalet huvudparten av uppmärksamheten. Jorden och övriga livsförhållanden glömdes bort. Redan av denna förskjutning uppkom slagsida vid seglatsen.

Vidare tillägnade sig intellektualisterna i rörelsen en lära, som naturnödvändigt blev lika brutal, bullrande och mot naturen, som fabrikerernas sot, larm och onatur, ur vilka den sprungit fram. Den stora sanningen om människornas anpassning efter deras miljö gjordes alltmer till den enda sanningen. Karl Marx måste betona det ekonomiska såsom motvikt mot idealismen. Eftermarxisterna betrakta åter de så kallade massorna mera såsom ting än såsom varelser med tillika inre medfödda, av utvecklingen skapade förmimmelser, som höja dem över djuret.

Följden av denna själlösa materialism i läran har icke kunnat bli va mer än en. Den socialdemokratiska politiken, likaväl som den borgerliga, sysslar endast med de ekonomiska värdena. De andliga värdena, av vilka livet väl också består, det så kallade samvetets röst, som förenar alla människor på ett vida varaktigare och djupare sätt än tillfälliga ekonomiska olikheter skiljer dem, denna andra stora sida i naturens och människans liv bannlyser den socialistiska politiken lika väl som de borgerliga partiernas politik från allmän omtanke. Den överlämnas av dem alla åt den »enskilda företagsamheten» och med samma effekt som på det ekonomiska området. Från yttersta högern till yttersta vänstern falla vi varandra i armarna på denna punkt.

Även socialdemokratien är således på detta område intet annat än en gammal-liberal rörelse. Den följer borgardömet i dess dyrkan av *den andliga kapitalismen*. Något behov av att avskaffa den andliga fattigdomen ens i rörelsens eget inre liv märkes knappast. Tvärtom uteslöt det svenska socialdemokratiska arbetarepartiet vid sin kongress år 1919 ur sitt program självansvaret och den andliga friheten såsom programmatiska vägledningar. Och detta just vid en tidpunkt, då partiet skulle försöka borttaga profiten och tvänget såsom produktionens hävstänger och givetvis icke hade någon annan ordning att falla tillbaka på än pliktuppfyllelsen i arbetet. Den svenska socialdemokratiska vänstern har redan begynt med samma utsöndring ur programmet av dess andliga innehåll; ur de officiella sinnelagen är det säkerligen även där tämligen fullständigt avskaffat. Det ligger kanske därför något uti det paradoxala yttrandet ej länge sedan av en dansk anarkist, att »socialdemokratien är den sista blomman på kapitalismens träd» — vilket ej utesluter, att de kunna bli flera.

Denna andliga kapitalism hos socialdemokratien äventyrar att förborgerliga densamma även på det materiella området trots allt. Fackföreningsrörelsen är ju icke någonting annat än en oundgänglig kamp på borgerlig mark med borgerliga vapen för borgerliga ändamål. Och då omsider tiden kom för att göra verklighet av de nya idealen, sammankrympa dessa förklarligt nog till en med maktmedel — majoritets-, strejk eller vapenväld — frestad socialisering av de materiella produktionsmedlen utan något behov av någon vädjan till alla eller att göra människorna såsom sådana bättre, och än mindre att börja med sig själv.

Stor fara är då för handen att även detta verk sammanstörtar. Antingen sammanstörtar det åt höger, kvävt av den gamla världens tusende armar och dess obstruktion emot våldet. Valvindarna åt höger i de skandinaviska länderna varsla härom. De vacklande stora mellan-

lagren äro icke heller politiskt uppfostrade att tänka annat än på sig själva och allraminst på hela mänsklighetens principiella frågor och så drives socialdemokratien att försöka sig på ett ännu större våld. Eller ock sammanstörtar det åt vänster, sannolikt även här mera i följd av den inre förvandlingen än det yttre motståndet. Kampen på Moskvas gator mellan Lenins bolsjevikiska och Maria Spiridonovas socialrevolutionära soldater samt den blodiga inre uppgörelsen nyligen i Petrograd mellan de landsflyktiga finska kommunisterna tala ett språk, som knappast kan missförstås. De enbart materialistiska lärorna sluta, såsom det svenska humanistiska manifestet kanske icke så oriktigt uttrycker sig, även här, liksom den borgerliga materialismens världskrig, uti blodpölar och bliva på det sättet till intet.

Under sådana förhållanden står socialdemokratien, hunnen till sin toppunkt, måhända inför den nedgång, som öppnar sig på andra sidan. Dess öde hotar att bli detsamma som liberalismens. Man kan åtminstone fråga sig, om den skall bliva en etapp på vandringen mot ljuset eller en milstolpe allenast på vägen mot en ny undergång eller en ännu mer fulländad förstörelse.

Därför har denna av en historisk utveckling betingade rörelse icke varit förgäves. Genom misslyckanden röjas vägarna kanske mer än genom framgången. Och än mer, det väsentliga i socialismen lever kvar, nämligen *det olärda behovet hos människoerna i gemen efter befrielse*. Detta källsprång växer, fördjupas, vidgas, är benäget omfatta allt och alla under nya namn kanske för samma innehåll. Det är endast *läran och dess statskonst*, som bliva efter, stagnera och försvinna. Socialismens väsen är ingenting annat än det mänskligas väsen och det dör aldrig.

På detta sätt skola även de liberala lärornas och socialistiska lärornas öden giva världen nya erfarenheter om naturens egna vägar, ånyo uppenbara hurusom sol och jord, ande och materia, kärlekslivet och de materiella nödvändigheterna endast genom att sammansmälta till en enhet skapa liv.

Bakom tumlet, splittringarna och förödelsen resa sig med andra ord igen de gamla sanningarna med sina två sidor, sin försoning och sin helbrägdagörelse över skuggornas värld. Österns rikare ande och västerns mäktigare materia finna varandra och bliva ett.

Det är två makter inom Europa, som för tillfället stå såsom härskare: ententen och sovjetmakten. Båda äro härskare på grund av sina segerrika vapen. De äro det ock såsom målsmän för olika mäktiga klass-

Genève och
Moskva.

intressen. Men också på grund av sina idéer eller den förra maktens uppfattning om det praktiskt möjliga och den senare maktens grundsats om det teoretiskt riktiga.

Båda stödja sig för dagen förnämligast på sina vapen och sina intressen. Men fråga är, om icke idéerna kanske mest hålla dem flytande, under det vapnen och intressena hota att störta dem båda.

Dessa två makter tävla nu att draga alla andra till sig för att behärska dem till hjälp i sina syften. Ententen har hösten 1920 i Genève hållit det första delegerade-mötet med nationernas förbund, som dock icke är något annat än ett förbund av regeringar. Där skulle man försöka slå ett slag för oklara mål med tillitande av regeringschefers diktaturer och gammal förvittrad diplomati, så långt de räcka. Moskva åter har i juli 1920 utsänt ett ultimatum till den övriga världen i form av tjuguen punkter med krav i huvudsak på upphävande av all personlig frihet såsom det enda trollmedel, som kan leda in i det tusenåriga riket.

Inom ententen uppstod ganska mycken oenighet om vad delegerade-mötet skulle utnyttjas till och vad som där borde få ifrågakomma. Statskonsten rör sig obönhörligt om två kända saker: bevakandet av intressen och utnyttjandet av maktmedel. De stora rättskraven få, så vitt man kan förstå, en ganska obetydlig plats på dagordningarna. På sin höjd någon skumplöjning på försök här och där i markerna. Inget behjärtat försök att uppreka något ogräs med rötterna för att få en god äring på samhällsåkern.

Det officiella Sverige har tagit sitt parti och gått till nationernas förbund. Den svenska regeringen skall spela med efter det uppgjorda programmet. Den behöver icke taga någon hänsyn till det svenska folkets känslor och stämningar. Den utfärdar instruktioner på egen hand med ledning av tre eller fyra personers privata meningar och håller dem hemliga. Den ställer sig ovillig till djupplöjning åtminstone nu. Till och med den s. k. parlamentariska kontrollen, som var älsklingensbarnet för demokratin i opposition, har blivit styvbar sedan demokratin blev regeringsmakt.

Icke heller Moskva verkar övertygande med sina imperialistiska befallningar, som måste splittra och föröda i stället för att samla. För någon tid sedan träffade jag vid en järnvägsstation en medlem av det socialdemokratiska högerpartiet. Han frågade, om jag läst de tjuguen punkterna, och förmenade, att ingen väl kunde vara med om något dylikt. Härpå svarade jag, att dessa punkter ej alls väckt min förundran. De voro, såvitt jag förstod, det benhårda och ödesbestämda uttrycket

för den materialistiska historieuppfattningen, vilken min interlokutör förmodligen pliktskyldigast gillade. Härpå svarade han icke något.

Man måste fråga sig, om vi icke på denna väg efter den ekonomiska kapitalismen med dess följe av andlig kapitalism nu stå inför den andliga kapitalismens verkligt stora epok.

Huru lika äro icke förenämnda två makter även i andra avseenden än de ovan redan anmärkta. Vapnen äro desamma. Även förslagenheten i deras tävlan är hämtad ur den gamla Adams arsenal sedan årtusenden. Båda utmynna väl, trots förklädnader, i några få människors diktatur med mål att »leda» andra. Ingen fråga således om att vörda individen såsom en värld för sig och förhjälpa honom till den självständighet, som han behöver. I stället lämnas detta såsom någonting, som får komma efteråt av sig självt bäst det kan.

Båda maktgrupperna söka hålla kvar makten genom »utrensningar» och portförbud för nationer, klasser, partier, individer. Är detta icke just beviset för en vacklande grund och känsla av svaghet? Huru kan man hoppas att genom dylika självgoda våldsgärningar vinna någonting för mänskligheten? Helst när de förmodligen mer eller mindre upplysta män och kvinnor, som skola verkställa utrensningarna, ej ens börja med att utrensa skuggsidorna även i sin egen karaktär, vilka sannerligen äro lika stora som hos andra dödliga.

Så spelas det fortfarande krona och klave om människosjälur. Detta spel vore hopplöst, om det icke funnes en likhet till mellan de båda maktgrupperna, vilken här sparats till sist. Männe icke bakom alla vanskligheterna ligger såsom det enda bestående en god vilja på båda hållen, och syftar icke denna goda vilja, när allt kommer omkring, i själva verket till samma mål?

Huru skola vi då under vår myckna materia kunna upptäcka och bringa i dagen detta källsprång? Den verkliga kristendomen ger ju åtskilliga lärdomar i denna livets konst. Det gamla Asiens vishetsförkunnare och humanistiska statsmän hava i sin kamp mot osanningen, den ekonomiska orätten, den andliga kapitalismen och funktionarismen till förmån för alla människor givit världen en strålande vägledning till det som nu mest fattas oss. Men än mer, inom allas bröst bor det något, som i våra ljusa ögonblick tigger och ber att få komma till tals i denna livsfråga.

Vi europeiska partimän och materialister måste tycka, att detta är nonsens. Ty vi förstå det icke. Men det kan hända, att dessa tankar skola överleva till och med oss. Ja, det kan måhända rent av

inträffa, att de försmådda sanningarna skola en gång betvinga lärorna och deras partier.

Därmed kommer säkerligen först till synes åtminstone något av — »den sista striden», förlåtande och kampglad, solvarm och ljungande.

*Samvetets
makt.*

Genom världspressen gick för någon tid sedan budskapet om borgmästarens i Cork död efter en självvald svält i 73 dagar, 12 timmar och 40 minuter. Det var nästan, som om alla andra tilldragelser ställdes för ett ögonblick i skuggan. Samvetena började för en gång att komma till tals. Ja kanske även en praktisk politisk fråga, som syntes olöslig, kan få någon impuls till sin lösning genom denna till synes lilla tilldragelse. Även Englands vänner i kriget började bli betänksamma. Amerika lovade att framlägga den irländska frågan inför nationernas förbund. Fransmännen menade, »att lordmayorns tragiska död komme att intressera hela mänskligheten för Irlands sak». En fransk tidning skrev på dödsdagen till och med: ett förhållande faller i dag i ögonen, det finnes en irländsk nation.

Vad hade då inträffat, som plötsligt kunde åstadkomma så mycket? Hur kan i vårt materialistiska Europa, där den högsta läran och praktiken för dagen är, att människan icke har en själ, en dylik immateriell tilldragelse väcka en sådan uppmärksamhet, ja rent av eftertanke?

Det beror väl helt enkelt därpå, att det tydligen finns inom oss något mera än materia och att läran och praktiken ha misstagit sig. Vi ha verkligen till och med i vår tid och i vår världsdel vad människorna förr obestridigt haft i alla tider och i alla världsdelar: ett samvete.

Denna händelse ådagalade ock, hurusom livets okränkbarhet måste vara grunden till en sedlig samhällsordning. Den samhällsordning, som kränker så djupt och ger så litet hopp om förändring, att en människa icke finner någon annan utväg än att själv offra sitt liv för att världen må komma till något bättre, den samhällsordningen har dömt sig själv. Den har på detta sätt förgripit sig på livets okränkbarhet. Ur detta övergrepp har framgått ett nytt, strålande bevis, att människans immateriella liv är något måttlöst former än hennes muskelstyrka, ägodelar och andra yttre maktmedel.

Men allting har två sidor. Dagen efter detta dödsbud kom ett nytt pressmeddelande på en undanskymd plats och utan kommentarier. Telegrammet lydde: »Ytterligare en hungerstrejkare har avlidit i Cork-fängelset.»

Vem är denne man eller kvinna? Icke ens namnet nämnes. Världspressen och dess läsare ägnar ej någon tanke åt den döde. Dock var den sak, för vilken han offrade livet, densamma och hans hjältemod var lika stort. Tydligt ha våra samveten blott ofullkomligt kommit till tals. Det är fortfarande något av ett parti- och societetssamvete, som känner och bugar endast för rangplatser och förnämiteder.

Du lilla okända förbisedda martyr, som fick giva ditt liv så gott som förgäves, mottag åtminstone denna blomma på din redan igen-skottade och förgätta grav!

Våra skandinaviska regeringsombud reste till delegerademötet i Genève med ett litet eget program på fickan. Svenska folket, å vars vägnar det skulle avgivas, borde för all del icke få veta något om det-samma. Men så kom det olyckligtvis till dess kunskap på skvaller-vägen genom ett telegram från London.

*Skandi-
navien och
Argentina i
nationernas
förbund.*

Programmet bestod av fyra små juridiska välvilligheter. Det gällde att plåstra något, nu i början helt försiktigt, med förbundets författning. Den goda avsikten var klar och oförtydbar. Och varje förbättring i världens organisation, även den minsta, har ju en viss betydelse.

De skandinaviska regeringarnas statsmän kommo till ort och ställe. De högg upp sina fyra små vakar i det nya statslivets av segerfreden frusna vatten. Där stodo de nu huttrande och sökte värma sig något vid det lilla skvalpet i issörjan.

Den stora stormaktsmajoriteten rynkade ögonbrynen. »Vad är detta för smörja», sade den. »Inga löjliga försök till fallgropar i den utstakade banan för våra isjakter».

Och så beslöto de, att de skandinaviska vattenpussarna skulle väsentligen frysa ihop igen och bliva i harmoni med det hela. Icke i år i varje händelse fick smolk i mjölken förekomma.

De skandinaviska ombuden sväljde förtreten och låtsade, som om det regnade. Den som vinner tid vinner råd, tänkte de förmodligen. Kanske ihågkommo de också från skolkurserna, att det är de fridsamme, som skola besitta jorden.

Det fanns emellertid ett enfant terrible i församlingen. Detta var Argentinas representation. Den föreslog ändringar i förbunds-författningen, gående vida utöver skandnaviernas förslag. De argentinska förslagen satte fingret på de svagaste punkterna i författningen och ville gå till botten med frågorna.

Det är nog icke bekant för de flesta européer, att de pacifistiska

idéerna, som i den övriga världen fått nöja sig med slavens roll vid regeringarnas och krigens triumfvagn, uti Argentina trängt sig fram och blivit en regeringsprincip. Alla konflikter med grannarna har Argentina främst av alla sökt avveckla fredligt. Det har praktiskt taget avskaffat sin armé. Och på dess initiativ har på gränsen mellan landet och dess mest oroliga granne, Chile, rests ett Kristusmonument, en motsvarighet till fredsmonumentet på gränsen mellan Norge och Sverige.

Naturligtvis gick det Argentina ännu sämre än Skandinavien. Men Argentina tog därav ett annat intryck. Dess ombud fingo av sin regering — märk väl rent av en regering — order att giva folkförbundet ungefär följande meddelande: »Den här leken roar oss icke längre. Vi tänka icke övergiva våra ideal. Adjö!»

Argentinas ombud tillkännagåvo tillika, att »vår regerings huvudsyfte med sändandet av delegation till denna församling var att genom ändringsförslag kunna medverka till en författning, i vilken regeringen hoppades att finna de ideala grundsatser förverkligade, vilka Argentina alltid förfäktat på det internationella området och från vilka det icke kan vika.»

Nu började de officiella rösterna här och var bekymra sig över det okloka i ett sådant steg. Såsom det alltid brukar ske. Men samtidigt telegraferades det om »oro i Genève», det kom något mer positiva röster in i de följande debatterna, och snart meddelade telegrafan därifrån, att »nationernas förbund måste så snart som möjligt prestera ett positivt arbete för att icke förlora förtroendet».

I stora tider förfrysa de små tankarna. Det finns inget annat program, som värmer och kan sätta liv även i de små, ingalunda oviktiga detaljerna, än att släppa på solskenet och låta det på en gång smälta allt. Endast de yttersta sanningarna kunna väcka samvetena och förbjuda motsägelser.

Det kan tvistas, huruvida Argentina behövt formellt utträda för att vinna gehör. Huvudsaken är, att det sagt ifrån och på ett sådant sätt, att det väckte eftertanke och förstods åtminstone ute i världen. Argentina hade förlorat i omröstningen men stod som segrare i saken. De skandinaviska ombuden åter fingo nöja sig med att i det stora hela flyta efter i det stora kölvattnet. De nödgades till och med den gången tala emot de gamla svenska systerfolkens, Esters, Letters och Litauers frihetsförklaring. Det blev Italien och andra, som bröto en lans för den saken.

Så var det den gången med vad som brukar kallas »kloket och hänförelse i politiken».

Inga drömmar ha väl gäckats så fullständigt som *drömmen om en idealstat*. Och ändå är det ingen längtan, som återkommer så ofta. Ja, man kan säga, att den lever obruten genom seklerna. Även den dag som i dag är går denna förhoppning såsom en varm golvström genom människohavet.

Varför gäckas denna dröm överallt, i alla tider och så fullständigt? Förmodligen därför att människorna icke mäktat att förverkliga den. Eller måhända förbjudas de av något öde att göra det. Plato har i sin dialog om den riktiga och de oriktiga statsförfattningarna på ett utsökt sätt för sin del belyst orsakerna.

Då vi nu emellertid trots allt syssla med problemet, beror det väl på, att våra erfarenheter pocka på något bättre, och någon inre röst säger oss, att det är nödvändigt. I dialogen tröstar oss också Sokrates med, att idealstaten skulle kunna åstadkommas »genom en enda förändring, visserligen icke obetydlig och lätt, men likväl utförbar.» Detta medel anges vara, att de rättrådiga, filosoferna, övertaga styrelsen. Det är samma krav, varmed Björnstjerne Björnson i sitt politiska skådespel »Jacob Lange och Tora Parsberg» avslutar skildringen av det politiska livets nattsidor. Den längtan, som växer fram ur den dystra berättelsen, förtätas i den norska dialogens slutord: när skola de goda bli de styrande.

Jag vet nu icke, om Plato eller Björnson eller vi miljoner människor, som i stilla ögonblick sända en liten suck åt samma håll, därmed förmena, att man skulle ens kunna skilja människorna i goda och onda. Det är nog en vanskelig sak. Lika litet utförbart är påtagligen ett bemödande att efter en sådan sortering lyfta de goda upp till de officiella tinnarna. Det goda är för tungt. Naturvetenskapen eller den moderna sociologien komma aldrig att uppfinna en hävstång, som mäktar det.

För övrigt, det finns icke längre några goda filosofer i den gamla goda meningen. De naturvetenskapliga uppfinningarna hava förvandlat de forna filosofiska skolorna till fossilier i sin myckna materia. Inga nya kunna slå rot i brist på andlig näring. Sociologien är ännu en formaldemokrati, som ej förmår skapa något av intet. Ty det bor icke någon gud inom den. Majoriteter och minoriteter ha icke heller något bruk för filosofer vid statsrodret. De behärskas av sina särintressen, förankrade i vissa dagspolitiska frågor. De äro ej uppfostrade till annat än ävlan kring den heta gröten. Under detta tillvarelsesätt »segrar» en i dag, en annan i morgon. Den ena oriktiga statsförfattningen avlöser den andra.

Ådagalägger icke detta, att vi behöva ett annat grepp på frågan? Eller med andra ord, *ett praktiskt grepp*. Låtom oss avstå från att söka sortera människorna, en uppgift, som är hopplös därför att den är omänsklig. Lika litet lärer det löna sig att söka konvojera några utvalda fram till den nuvarande makten, som för övrigt skulle komma att fördärva dem alltför lätt. Må vi uppgiva försök till författningar med vertikala gränser mellan skilda människor. Kapitalets och proletariats diktaturer äro utförbara men oriktiga. Filosofiens diktatur är riktig men icke utförbar.

Vad då i stället? Må det tillåtas mig taga fasta på ett litet minne såsom en uppslagsända.

Såsom student i Uppsala besökte jag knappast några föreläsningar. Jag fann snart, att de togo onödigt tid, som kunde användas bättre genom hemarbete. Av nyfikenhet på den originelle professorn i teoretisk filosofi, Sigurd Ribbing, lockades jag emellertid såsom nykomling besöka en allmän föreläsning av honom i Gustavianum. Ironisk och humoristisk som vanligt svängde han sitt gissel åt olika håll. Och så sade han vid ett tillfälle med sitt hånande tonfall, inlett med några eggande interjektioner: »Naturvetenskaperna äro som små barn. De säga som den lilla gossen om den stora stenen, som han ej förmådde lyfta: den stenen kan inte lyftas. Detta därför, att *han* icke kunde det.» Detta intermesso brände sig in i mitt medvetande. Jag kände harm över det spefulla angreppet på naturvetenskapen, och jag hänfördes på samma gång över den andens frihetsförklaring, som låg i det utslungade påståendet.

Vad betydde denna oreflekterade harm och hänförelse på samma gång. Jag tror, att de avslöjade den vanliga lilla människans medfödda förnimmelse av det olösliga sammanhanget mellan sol och jord, nödvändigheten att börja sitt medlemskap i staten med sin egen fostran genom de goda egenskapernas sakta inträngande i och omvandling av de onda.

Denna instinkt hänvisar således till en sammanslutning mellan de goda anlagen hos alla människor genom en vädjan i statslivet över allt och vid alla tillfällen till deras inre röster, eller såsom de ock bruka kallas, *våra samveten*. Den riktiga och på samma gång utförbara statsförfattningen är väl en horisontel författning. Den är en demokratisk författning, där aristokratien eller filosofien inom alla människor sättes till allas styresman. Denna förvissning sammanfaller med Platons ord om att »en riktigt ordnad stat ovillkorligen i första rummet måste vara en uppfostringsanstalt».

Det tusenåriga riket eller idealstaten, byggda på former, äro en teori. Samvetsstaten, framsprungen ur livets realiteter, är en möjlighet.

Nu vet jag mycket väl, att i den gamla liberalismens filosofi och statskonst betonades övervägande, att alla människor voro i grunden goda. De nya materialistiska strömningarna åter förhåna detta påstående såsom ett pjoller. För att då visa sig riktigt styva på linan advocera de sig bort till den motsatta ytterligheten. Människan saknar fri vilja, säga de, och är således förmodligen ingenting annat än ett djur.

Varför denna meningslösa slitning mellan läror? Varför av lärdom och envetenhet gå bort ifrån det verkliga förhållandet, nämligen att alla människor äro i grund och botten både goda och onda, ibland fria, ibland ofria?

Är det emellertid nödvändigt, att det onda skall få leva rövare inom oss och således också i staten? Skulle icke till och med en statsstyrelse kunna finna sig uppfordrad att göra vardagspolitik av sina söndagsprogram; att söka mobilisera de goda krafterna inom alla människor. resa en gräns för härjandet och därefter rent av gå till ett förlåtande anfall och vinna en seger? Är det måhända icke i själva verket detta som Sokrates menade vara »utförbart»?

En sådan förmodan låg gömd i det svenska vänstersocialistiska partiets humanistiska författning av år 1917. Mången — åtminstone jag — hade bundit vårt väsens innersta längtan vid en sådan utveckling. Det var en vårlärka, som sökte svinga sig mot solen, och på samma gång en tornsvala, som skulle susa i väg med vår längtan i fördubblad flykt mot blåa horisonter.

Västerns officiella statskonst kan på grund av sitt väsen icke annat än förakta dylika drömmar. Partipolitiken tvingas av sitt öde och sina ledband att göra dem fågelfria. Nu kommer även från östern en befallning att förneka dem i morgonväkten och grusa den riktiga författning, som vi sökt uppbygga omkring desamma. Det är väl en försmak även där av funktionarismens begynnande öde att slå sönder realdemokratiens idéer, en förkänning av tyranniets uppkomst ur demokratien, såsom Plato skildrar det.

Det fordras, att vi skola bryta ned vår författning av 1917, som vi uppbyggt i kärlek till människorna, och grusa allt i vad den höjer sig över den ryska företrädesvis materialistiska författningen.

En ny handske till de många andra är kastad, låtom oss upptaga den. Ett nytt förakt för personlighetens integritet och våra bästa tankar väller sin skugga framför sig, låtom oss avvisa det. Icke med hån, tillhyggen och blod, såsom alla de oriktiga statsförfattningarna göra.

Må vi människor i gemen på alla våra inre och yttre fronter med naturlagarnas hjälp sträva uthålligt och tålmodigt, trots allt, för *solskenets regim i folkens samvetsstat*.

Makulaturismen.

I denna exempelsamling bör icke heller saknas en erinran om makulaturismen. Denna företeelse i vårt tidevarv har emellertid ägnats en särskild framställning vid denna riksdag (motionen nr 153). Till denna kan således här allenast hänvisas.

*

**Slutsatser,
en allmän och
en speciell.**

Dessa ovan gjorda försök till stickprov ur vad det i själva verket gäller skulle kunna sammanfattas i det förut återgivna siandet från yttersta Asien av dess störste filosof för nära tretusen år sedan: Den som söker genom eget åtgörande vinna riket, han kommer att fördärva det, och den som söker fasthålla det såsom rov, han kommer att förlora det.

Vilken spegel är icke detta sanningssägeri för våra partier, som alla sträva efter makten att vinna riket och sedan behålla det såsom rov. Det skönjes inga synnerliga förhoppningar för mänskligheten annat än i den mån intressepolitiken undantränger samvetspolitiken.

*

Utom den allmänna hemställan, vartill förestående betraktelsesätt kan giva anledning, skall här fogas ett litet förslag i anslutning därtill uti en praktisk detaljfråga. Det gäller ett litet förmänskligande såsom en första anspråkslös början uti ämbetsmyndigheternas arbetssätt.

Inom ämbetsverken blir det lätt så, att bokstaven dödar. Ingen ämbetsman undgår nu att lämna sitt bidrag till en sådan praktik. Uppfostran, utbildning, miljö och tradition, allt gör, att författningarnas former få mekaniskt kväva det mänskliga innehållet. Vi glömma, att i vår ämbetsgärning gäller det framför allt att främja rättvisan och hjälpa dem, som äro betryckta. Avgörandena ske alltför mycket efter skrivna eller oskrivna formulär. Människorna äro nummer, som man handskas med tämligen hur som helst. Formell skarpsinnighet uppskattas mycket mer än bekymmer för, att resultaten må bli gagnande och rättvisa. Man kan till och med säga, att ofta det förra ökar och det senare minskar befordringsutsikterna.

Med detta sammanhänger en annan iakttagelse. Även i de fall, att underordnade ämbetsmän i sin praktik få ögonen öppna för verkliga brister i författningarna eller sättet för deras tillämpning, tåga vi mer än

dels och låta det gå hur som helst. Någon framställning om rättelse sker sällan. Är det någon, som tycker, att det är för mycket på tok, vänder han sig kanske någon gång under tysthetslöfte till en riksdagsman. Andra vägar finnas knappast. Det anses nämligen, att en ämbetsman företrädesvis har att tillämpa författningarna sådana de äro utan att resonera. Om en underordnad tjänsteman, som vanligen står mer i kontakt med det verkliga livet än den överordnade, skulle tillåta sig att hos sina förmän ifrågasätta förbättringar i verkets funktioner eller an- norledes, skulle detta oftast upptas såsom obehörig viktighet eller rent av framfusighet och vålla den framträdande obehag, ja kanske minskade befordringsutsikter.

Det rätta vore väl, att alla ämbets- och tjänstemän ansågos ha både rätt och plikt att giva akt på alla i livet och författningarna framträdande sakliga brister, som möta dem i deras tjänsteutövning, samt att anmäla sina iakttagelser för överordnade till rättelse. Fastsläendet i instruktionerna och tillkännagivande i personliga cirkulär om en sådan rätt och plikt skulle säkerligen betyda en fruktbar omkastning i principer och redan från början i många fall verka välgörande.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

1) att riksdagen — dess menige — ville skänka sitt erkännande åt samvetspolitikens ofantliga företrädare framför intressepolitiken samt giva ett uttryck härför i en hemställan till regeringen att i dess utredningar och förslag låta ett sådant betraktelsesätt komma till någon rätt och därigenom beflita sig om något förverkligande av mänsklighetens gamla drömmar om en ny och bättre värld för alla;

2) att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte såsom ett litet begynnande bidrag till ett sådant handlingssätt låta i instruktionerna för rikets samtliga ämbets- och tjänstemän samt genom personliga cirkulär till dem tillkännagiva, att det är deras rätt och plikt att i tjänstgöringen främst söka tillgodose rättvisa och billighet samt att de böra till vederbörande anmäla sina iakttagelser i tjänsteutövningen av brister i författningarna och av mänskliga önskemål inom de verksamhetsområden, som deras tjänster omfatta.

Stockholm den 31 januari 1921.

Carl Lindhagen.

INNEHÅLL.

En kall vinterdag i intressepolitikens tidevarv	1
Gamla sanningar om en mänsklig politik — samvetspolitiken.	
Personlighetens kultivering. Ett politiskt program av Kongfutse (Confucius)	2
Välviljan av Gotama Buddha	3
Makt och förmåga av Lao-tse	4
Det oförgängliga av Socrates	6
Den riktiga och de oriktiga statsförfattningarna. Brottstycken ur Staten av Plato	7
Den nya människan av Marcus Aurelius	10
Det som står i vår makt av Epiktetos	11
Frihetens sanna rike. En aning av Karl Marx	13
Stickprov ur en mänsklig politiks — samvetspolitikens — praktik.	
Östern och Västern	14
Omöjligt	19
Högförräderi	21
Socialiseringen	23
Tre vägar	25
Vad är socialism?	28
Genève och Moskwa	31
Samvetets makt	34
Skandinavien och Argentina i folkens förbund	35
Samvetsstaten	37
Makulaturismen	40
Slutsatser, en allmän och en speciell.	